

HANNA
ARVELA

PERHE
TAMMI

TAMMI

HANNA
ARYELA

LI-
MI-
HE
HE
RE
RE

TAMMI

HELSINKI

Erityiskiitos Mire Mrouëlle intersektionaalisesta sensitiivisyyслуennasta, antirasistisesta kritiikistä ja kyvystä puhua vaikeista asioista kärsivällisesti, puolustaan väsymättä näkymättömiä tarinoita rakkaudella.

Kirjan kustannustoimitti Aino Hautala ja oikoluki Antti Berg.

© HANNA ARVELA JA TAMMI 2022

TAMMI ON OSA WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖTÄ

ISBN 978-952-04-3556-1

PAINETTU EU:SSA

Sisulle ja muille lentokyvyttömille lohikäärmeenpoikasille

Aika on herätä

Ensimmäinen laulu

Empatiakyvytön erityisopettaja itkee. Vastoin kaikkia oletuksia häntä vastapäätä istuvan hoitajan harmaa kaksihaarainen parta herättää luottamusta. Kyynelehtivä asiakas joutuu keskittymään kyetäkseen muodostamaan kokonaisia lauseita.

– Tiedät kuinka lasten kuolinilmoitukset tunnistaa pikkuenkeleiden kuvista. Tunteellisimmat osaavat jättää ne lukematta. Mutta Jussin ja sen pikkuveljen kuolinilmoituksia ei julkaistu missään. Niiden äiti lähetti minulle tämän kuvan esikoisensa kolmevuotissyntymäpäivistä osana omaa suru-prosessiaan. Kuva oli kuulemma kerännyt ennätysmäärän sydämiä Instagramissa.

Mies näyttää hoitajalle perhepotrettia jossa pienen Jussin sylissä istuu pojan pikkuveli. Mukana on myös Jussin lempilelu Pikachu, silloin sillä oli vielä häntä, ja isä ja äiti, mutta isästä näkyy vain tatuoitu yläruumis. Miehen tunnistaa myös kaulassa roikkuvasta hopearivistä, jonka hän oli saanut omalta epävakaalta äidiltään. Naisella oli ollut tapana paeta puolisonsa väkivaltaista käytöstä henkimaailmoihin. Luonteeltaan tunnolliset eivät herkästi korjaa väärääkään suuntaa.

– Huomaatko kuinka painostava tunnelma tässä kuvassa on? opettaja kysyy. – Ikään kuin tuon äidin hymy olisi kuminauhalla

paikoilleen kiinnitetty naamari jonka voi riisua heti, kun kuvan ottanut isovanhempi on poistunut paikalta. Tulee ihan oma lapsuus mieleen.

Asiakas kertoo hakeutuneensa vastaanotolle ensisijaisesti työtraumojensa takia, mutta painottaa selvittäneensä, että hän on oikeutettu myös oman vammansa hoitoon.

Partasuu täydentää esitietolomaketta ja tyynttelee asiakastaan satukuvastolla.

– Kokemus erityislapseudesta muistuttaa usein ruman ankanpoikasen alkuasetelmaa. Monet diagnosoiduista ovat poikkeuksellisen lahjakkaita omilla aloillaan, kunhan vain oppivat iän myötä käyttämään herkkyyksiään hyödyksi. Jonakin päivänä sitä näkee peilistä myös sen kauniin joutsenen.

Hoitaja hymyilee lempeästi ja tarjoaa asiakkaalleen Nessua, johon uppoaa painoensa nähden moninkertainen määrä räkää ja kyyneliä. Hän kysyy, kokeeko mies kenties yhä olevansa ruma ankanpoikanen omassa tarinassaan.

– Ruma ankanpoikanen? Ei minusta miltään vesilinnulta tunnu, vaan rumalta kasalta paskaa, joka tulee öisin kylään ja ahmii niin monta lasta kuin ehtii, ennen kuin joutuu lopulta itsekin teuraalle. Ja onhan tuolla kaikki kapakat ja vankilatkin täynnä meitä aikuisiksi kasvaneita erityislapsia, eivät sodat pääty yksilötasolla rauhaan.

Kyyneleet valuvat valtoimenaan, ja mies joutuu niistämään reippaan äänekkäästi uudemman kerran.

– Mistä tämä lima oikein tulee? Vai ympäröikö se ihmisten aivoja kaiken aikaa?

Ammattilainen osaa antaa asiakkaalle aikaa täyttää hiljaisuus hänen omilla ajatuksillaan.

– Olen erilainen. Ulkoavaruudesta. Kasari-tv-sarja V:n hahmo, joka esittäytyy miellyttävän oloisena henkilönä, mutta on kuorensa alla ihmissyöjälisko pitkine kielineen. Mutta niilläkin oli se oma porukkansa. Minä olen E. T. ilman puhelinta eikä kukaan

odota soittoani. Tai siis, on minulla kavereita, mutta en luota heihin. Ymmärrän, että tämä saattaa kuulostaa karulta. Joku varmasti kutsuisi heitä ystäviksikin, mutta tosiasiaassa minulla on vain ihmisiä, joita tapaan, jotta en olisi kaiken aikaa yksin. Uskon kyllä, että aitoa solidaarisuuttakin on olemassa, vaikka valtavirtaelokuvat ja laulujen sanoitukset ovat vääristäneet käsitykseni parisuhteen lisäksi myös ystävydestä. Tiedän hyvin, että kaiken maailman klikkiytymät ovat vain yksi itsepetoksen monista muodoista, mutta kaipaan edes löyhää heimosidettä. Vähintään nimeä marginaalilleni.

Mies kertoo painajaisistaan, joissa hän hiippailee alasti vanhoilla työpaikoillaan ja tuttaviansa kodeissa. Hoitaja ruksii papereitaan.

– Jos saan kysyä, niin koetatko peitellä itseäsi niissä unissa?

– En minä itseäni yritä peittää vaan itseni. Eivätkä ongelmani liity ulkonäköön, päihteisiin, oppimisvaikeuksiin, sukupuoleen tai seksuaalisuuteen vaan siihen, että tiedän muiden saavan ennemmin tai myöhemmin selville, etten kuulu joukkoon.

– Mikä on varhaisin muistosi erilaisuudesta?

Asiakas kääntää katseensa linoleumilattiaan yrittäessään tarkentaa sisimpäänsä.

– Kun lapsena kävelin äitini kanssa tarhasta kotiin, lähdin aina ennakoivaan juoksuun, kun huomasin, että lähestymme suojatietä. En kestänyt sitä.

– Kädestä pitämistä?

– Ei, vaan vapauden rajoittamista. Äitini tottui taluttamaan minua hupusta koko matkan. Muita lapsia ei tarvinnut ohjata niin.

Mies tarttuu kahdella kädellä kurkkuunsa.

– Eläinrepuiksi naamioituja lasten valjaita ei ollut vielä silloin keksitty, tai ainakaan niitä ei saanut meidän Alepasta.

– Sinulla on näiden papereiden mukaan aika korkeat tavoitteet. Olit kirjoittanut, että tähtäät diagnoosiin, terapiaan, kuntoutukseen ja mahdollisesti lääkekokeiluunkin.

– Kuten jo tuossa aiemmin mainitsin, olen halukas vastaanottamaan kaiken tarjolla olevan avun.

Asiakas selaa odotushuoneen esitetelineestä mukaan nappaamaansa lehtistä, jonka pastellinväriset kannet on kuvitettu hempeällä akvarellilla. Maalauksessa risti, ankkuri ja sydän symboloivat torstaisin kokoontuvan vertaistukiryhmän arvoja: mansikka, persikka, banaani, puoliso, lapsi, paritalo, kissa, koira, kultakala, usko, toivo ja rakkaus.

Kaikki aistit rukoilevat miestä perääntymään, mutta hän on sitoutunut ohittamaan puolustusmekanisminsa ja jatkaa epäilevänsä, että on sekundäärinen psykopaatti, hermostollisesti poikkeava.

– Mutta ei se välttämättä ihan sitäkään ole, koska saatan nykyään herkistyä ihan vain lehtiartikkelista ja nuorena olen kokenut jonkin näköistä romantiikkaakin. Ja on minulla muitakin tunteita.

– Miten kuvailisit niitä?

– Epäusko, epätoivo ja välinpitämättömyys, mies luettelee.

Hoitaja hymähtää ja sivelee partansa vasemmanpuoleista haa-raa samalla kun käy läpi asiakkaan opintohistoriaa.

– Peruskoulun jälkeen sinulla vaikuttaa tosiaan menneen suht hyvin. Valmistumisetkin ovat ajallaan ja ilmeisen korkein arvosanoin.

Pitkä katsekontakti.

– Ajattele mattomasti tuli vain lähdettyä alalle, jossa on miehityspulaa. Erityisopettajista on pääkaupunkiseudulla niin huutava pula, että kaikille osoitetaan automaattisesti uusi paikka, mikäli päätyy työvoimatoimiston listoille asti. Pätevää erityisopettajaa ei päästetä ansiosidonnaiselle, vaikka pahoinpitelisi oppilaan. Olen minä sitäkin yrittänyt. Tai en nyt ehkä tahallani, mutta muutaman kerran on mennyt välituntivalvonnassa hermot ja olen päätynyt kuristamaan tokaluokkalaista. Varoituksella ja lähestymiskielolla siitäkin selviää. Tilanne on niin paha, että joissakin lähiöissä

joudutaan rekryämään mitä tahansa puoskareita pystymetsistä. Ainoat kriteerit taitavat edelleen olla puhdas rikosrekisteriote väkivalta-, seksuaali- ja huumausainerikoksista. Tyhmät jäävät kiinni.

Asiakkaan hengityksen tahti kiihtyy ennen uutta purkausta.

– Perusopetuslain tavoite koulutuksen riittävän yhdenvertaisuuden turvaamiseksi koko maassa on huono vitsi, jolle ei tulisi voida nauraa sivistysvaltiossa. Harvempi kestää kuumottavimmissa paikoissa vuotta pidempään, vaikka olisi tehty tulisista kivenmurikoista. Ja kun oppilas-opettajasuhteet pysyvät tarpeeksi lyhyinä, ei kenellekään kerry vastuuta lasten pitkän linjan avunsaannista, tutkimuksista ja hoidoista, joihin suurin osa perheistä ei edes tiedä olevansa oikeutettu. Eikä maahanmuutto selitä kuin puolet meidänkin koulun 99 ongelmasta, 50 prosenttia oppilaista kun on niin sanottuja kantasuomalaisia.

– Mitkä ongelmat mielestäsi selittyvät maahanmuutolla?

– No ainakin maahanmuuttajalasten ja heidän tuen tarpeensa kasautuminen tietyille asuinalueille.

– Tarkoitatko siis, että koulu, ainoa pakollinen foorumi, on kyvytön kohtaamaan ja käsittelemään tämänhetkistä todellisuutta? Vai että ihmisten moninaisuutta ei pystytä ymmärtämään muutoin kuin Korhosten ja Hämäläisten perspektiivistä?

– Tarkoitan, että nykytilanne on kestämaton. Meille ei ole myönnetty rahoitusta, joka riittäisi vastaamaan kaikkiin koululaitoksen kohtaamiin ongelmiin.

– Ymmärrätkö sinä mitä rakenteellinen rasismi tarkoittaa? hoitaja kysyy mieheltä, joka peittelee syvää haukotusta kädellään.

– Koulujärjestelmämme ongelmista on mahdotonta keskustella ottamatta sitä huomioon.

– Olen minä siihenkin tietysti törmännyt, ja kuten tuossa jo hieman sivusin, eivät omatkaan lähtökohtani ole millään tavoin ruusuiset olleet. Mutta isossa kuvassa nämä kaiken maailman

uhriutumiset sun muut sortobingot ovat mielestäni silkkaa saivartelua.

– Sekö on saivartelua, että tutkimusten mukaan vieraskielisellä sukunimellä varustetun oppilaan on vaikeampaa saada työ- ja harjoittelupaikkoja? Tai että koulujen opettajistot ja johtoportaat ovat lähes poikkeuksetta valkoisia? Ja että huivia käyttäviä opiskelijoita saatetaan ohjata hoivatyöhön lääkärin uran sijaan?

– Saatetaan ja saatetaan, ei minuakaan kukaan maisterinopintoihin ohjannut ja tässä sitä ollaan.

– Vailla pienintäkään käsitystä omista etuoikeuksistasi, hoitaja huomauttaa.

Vaivaannuttava hetki jatkuu tovin.

– Entä oliko sinulla jo näkemystä siitä, mitä haluaisit tehdä sairauslomasi jälkeen?

Asiakas nojautuu syvemmälle tuolinsa selkämykseen ja summaa tilanteensa.

– Henkilökohtaisen vammani lisäksi olen väkevässä yhteiskunnallisessa kriisissä, josta minulla olisi tarve kertoa muillekin. Mutta tällä hetkellä tuntuu vielä kovin kaukaiselta ajatukselta puhua tai kirjoittaa yhtään mistään, kun en enää sattuneista syistä pysty luottamaan omaan arvostelukykyyni.

– Oletko koskaan tullut ajatelleeksi vaihtoehtoa, että väistyisitkin itse jalustaltasi oppijan rooliin? Avaisit silmäsi näkemään ja korvasi kuulemaan myös itseäsi heikommassa asemassa olevia ja kantaisit vastuun saamastasi tiedosta.

EPÄUSKO

Retkestä sushibuffettiin oli puhuttu jo viikkoja kaikille, jotka vain suosituivat kuuntelemaan. Isän oli tarkoitus hakea molemmat lapsensa heti koulun jälkeen. Edellisellä kerralla Jussi söi yhteensä neljäkymmentä palaa. Puolitoista vuotta nuorempi pikkuveli lähes yhtä monta, mutta suoritus ei ollut virallinen, sillä hän antoi ylen.

Pojat odottivat koulun pihalla, mutta isää ei kuulunut ja puhelin oli mykkä.

– Se ei oo voinu unohtaa. Varmaan tullu vaan joku työkiire, Jussi selitteli.

Kahden tunnin jälkeen pojat luovuttivat ja soittivat äidilleen, joka haki heidät kotiin McDonald'sin kautta.

– On se helvetin perkele! nainen sadatteli jälkikasvulleen, joka puolusti isäänsä yhtenä rintamana olemalla vaiti ja tottelemalla.

Vatsat saatiin lopulta täyteen ja kaksi uutta Happy Meal -lelua liittyi lastenhuoneen lattian tavarakasaan, pölyn ja nuhjuisten vaatteiden sekaan.

Meidät saa unohtaa

Toinen laulu

Saarivuori on paikka jonne ei eksytä, se pitää etsiä. Ihmiseritteille ja vanhalle viinalle haisevat elementtitalot on koottu helvetin valmistamisessa syntyneestä rakennusjätteestä. Lähiö on kuin palaneen hillokattilan pohja, jonka lähikouluun on sysätty tuhat monista eri syistä apua tarvitsevan perheen lasta vailla asianmukaista resursointia.

Neljäsluokkalaisen Jussin erityisluokalla, Saarivuoren peruskoulun 4–5 F:llä, oli hänen lisäkseen yhdeksän oppilasta: Hussein, Ibrahim, Mahmoud, Raivo, Ande, Keisha, Lauri, Joose ja Oleg. Erityisluokaksi porukan tunnisti vähäisen oppilasmäärän lisäksi avustajasta, muutamista kuulosuojaimista ja stressipallosta. Vain yhdestä, sillä loput kuusi olivat menneet rikki. Turhautuneet aistimushakuiset lapset osasivat halutessaan kaivella esille läpinäkyvän löllösisuksen.

Luokalla oli aloittanut sinä syksynä peräjälkeen jo viisi eri opettajaa, joiden nimet eivät jääneet kenenkään mieleen. Viimeisimmän viransijaisuus alkoi, kun edeltäjä palautti avaimet rehtorille päivän varoitusajalla. Ei ollut kuulemma ihmisten hommaa.

Lasten lempiajanviete oli siihen aikaan luokkasota. Säännöt olivat yksinkertaiset: Otat jonkin tavaran, jonka jaksat nostaa, ja heität sillä jotakuta toista. Kaadettujen sermien alle saa mennä

piiloon. Lattia on laavaa, eli paikoillaan ei voi pysyä. Open pöytä on turva. Jussi heitti yleensä vain kynillä ja kumeilla, mutta Raivo jaksoi heittää tuoleja ja kerran jopa pulpetin. Silloin Marge, luokan avustaja, uhkasi irtisanoutua, ja se lopetti luokkasodan lopullisesti, sillä Margea ei voinut menettää.

Yksikään aikuinen ei suostunut tulemaan mukaan luokka-kuvaan, ja kuvauspäivänä Margekin oli sairauslomalla, joten lapset olivat kuvassa keskenään. Jussin äidin mielestä se kuvasti koulu-täydellisesti. Luokassa oppilaat liimasivat otokseen Margen tarrakuvan, ja kollaasi kiinnitettiin magneeteilla taululle kaikkien yhdessä allekirjoittamien sääntöjen viereen.

Ei saa:

- huutaa
- kiusata lapsia eikä aikuisia
- haukkua (sis. itsensä haukkuminen)
- uhkailla / käyttää väkivaltaa
- yllyttää muita tappeluun, tarjota rahaa tai palveluksia tappelemisesta
- heitellä tavaroita tai eritteitä
- kirjoittaa taululle, pulpettiin tai seiniin
- haukkua toisten jäseniä/perheenjäseniä
- syödä herkkuja/ruokaa/purkkaa/räkää
- jättää läksyjä tekemättä.
- + Peppu kiinni penkkiin ja suu kiinni!

Jos sääntöjä rikkoi, sai ruksin ja kolmesta ruksista jälki-istuntoa, jolloin joutui jäämään koulun jälkeen tunniksi kuuntelemaan äänikirjaa. Poikkeuksen muodostivat väkivallan käyttö, joka johti koulupäivän keskeytykseen, ja äitien haukkuminen, josta seurasi anteeksipyyntösoitto ja asian selvittely sen äidin kanssa, jota oli haukkunut. Varhain ilmenevästä naisvihasta johtuen äideille soi-

tettiin suhteellisen usein, isille ei koskaan. Vanhempien numerot sisältävä Doro-näppäinpuhelin toimi kuin taikasauva, jolla sai lasten huomion.

Koulun entinen päärakennus oli saanut purkutuomion sisäilmaongelmien takia jo vuosia aiemmin, ja 4–5 F-luokka oli monen muun tavoin homepakolaisena arkkitehtuuriltaan Quantánamo muistuttavassa parakkirivissä. Sivukoulua oli tarkoitus jatkaa modernina oppimisympäristönä monitoimitiloineen kaikkineen. Pienryhmät, joiden määrää pyrittiin säästösyistä vähentämään, olivat unohtuneet alkuperäisistä piirustuksista, joten rehtori keksi sijoittaa ne hiljaisen työskentelyn tiloihin, muiden luokkien sisään suunniteltuihin lasikoppeihin. Marge varmisti, että olivathan seinät panssarilasia. Eivät kuulemma olleet, vaan hienoja! Oli meriitti, ettei budjetti ylittynyt.

Avokonttorimaiset koulut oli todettu toimimattomiksi joka suunnalta jo moneen otteeseen, ja tilanne aiheutti jatkuvaa närää kokeneiden pedagogien keskuudessa. Oli vain ajan kysymys, milloin päätös rakentaa kaikki uusittavat koulunkäyntitilat meluisiksi basaareiksi kumottaisiin, ja Saarivuoreen jäisi jälleen kerran terveyden vaarantava rakennus.

Jussin äiti oli näyttänyt pojalleen tulevan koulun havainnekuvia Wilma-linkin takaa. Heidän kahden mielestä suunnitelmat näyttivät komeilta kuin espoolaiset metroasemat, joita luokka oli käynyt edellisen vuoden ainoalla retkellään ihastelemassa. Moni lapsista ei ollut käynyt sitä ennen Espoossa kertaakaan, sillä siihen vaa-dittiin aiemmin seutulippu, ja samalla summalla sai kolme Lidlin wannabe-Oreo-keksipakettia. Jussia ihannoiva Jussi oli ollut niin vaikuttunut Espoosta, että halusi muuttaa sinne aikuisena. Sinne, Aasiaan tai Pyhäjärvelle isovanhempiensa omakotitaloon. Heidän pihallaan oli maailman paras uimapaikka, ainakin loppukesästä, kun vesi on vielä lämmintä ja suurin osa hyttysistä hävinnyt.

Koulun pihan roskikset tursuavat jätteitä, kun opettaja tulee Saarivuoren peruskouluun ensimmäisenä työpäivänään. Miehen saavuttua parakille lukko ei tunnu aukeavan, ja hän epäilee jo saaneensa väärän avaimen kunnes rekisteröi ilmassa leijailevan eltaantuneen hajun.

– Ei voi olla totta, mies lausuu ääneen laajentaessaan kuvakulmaansa. Koko parakkirivi on tullut tulitetuksi kananmunilla, jotka ovat kuivuneet kuorineen kiinni seiniin, oviin ja ikkunoihin. Sisätilat eivät ole sen kutsuvammat.

Ensimmäisen tunnin loppupuolella mies ymmärtää, että oli virhe jättää lompakko takataskuun. Lukollista kaappia on tosin turha etsiä.

– Mennään vielä piiriin istumaan, ja kaikki kertovat itsestään kolme asiaa vuoron perään, hän yrittää.

Vastaavissa tutustumispiireissä on istuttu saman syksyn aikana ainakin kolmeen kertaan, eikä yksikään lapsi aio tänäänkään kertoa oikeaa nimeään. Ainoastaan Marge ottaa tehtävänannon vakavasti.

– Nimeni on Marge. Olen 51-vuotias koulunkäyntiavustaja ja kotoisin Virosta. Minulla on kuusi lastenlasta. Oppilaiden oikeat nimet voit lukea kunkin pulpetin nimilapusta. Meillä alkaisi nyt välitunti viittätoista vaille, ja sinulla on ulkovalvontavuoro. Ja ruoka on seuraavan oppitunnin jälkeen.

– Minkäslainen paikka tämä Saarivuori nykyään on? opettaja kysyy välitunnilla häntä ympäröiviltä oppilailta.

– Ihan ok, Ibrahim vastaa. – Mut kandee kuitenkin olla aina vähän varuillaan.

Lapset kertovat tulevansa usein viikonloppuisinkin koulun pihalle. He keuhuvat osaavansa varoa sieltä löytyviä huumepiikkejä kuin vanhat tekijät.

– Ne on melkein aina samassa paikassa: kaltseilla ja penkeillä. Ja sit ton vanhan pääkoulun vaneriaitojen yli ei saa kiivetä, Lauri

opastaa. – Joose sytytti ne yhel välkällä, mut ei ne liekit ehtiny noit mustuneit kohtii pidemmälle.

Palo oli saatu sammutettua ennen kuin se oli levinnyt itse rakennukseen, jonka ikkunat oli rikottu jo kauan sitten, heti purkupäätöksen jälkeen, mutta lasinsirpaleita ei ollut siivottu maasta. Tästä syystä koiria ei saanut ulkoiluttaa siellä, missä sadat lapset leikkivät päivittäin.

Mahmoud kertoo, kuinka kerran kaksi yläastelaista kiipesi aitojen yli ja murtautui hylättyyn koulurakennukseen. Seikkailijat jäivät kiinni ladattuaan nettiin videon, jossa vandalisoivat rakennusta omakätisesti.

– Too bad, ne ei tienny et siel on sädesientä, Mahmoud harmittelee.

Kello ei soi, joten huomioliiveihin pukeutuneet välituntivalvojat puhaltavat pilliinsä oppituntien alkamisen merkiksi. Tanssit ja pallopelit hyytyvät, ja lapset matkaavat parakkiin ja astuvat luokahuoneeseen eteisen kynnyksen yli. Yksi aiemmista opettajakandidaateista on liimannut siihen pätkän maalarinteippiä, jossa lukee kaunolla: *Tämän linjan ylittäminen edellyttää asiallista käytöstä.* Sääntö osoittautui hankalaksi myös sen laatineelle osapuolelle, jonka pidemmäksi kaavailtu kausi päättyi hermoromahdukseen.

– Tuhottiiks me se? Oleg hämmästeli, kun kyyneliä ja kiro sanoja valuva vanhempi lehtori talutettiin pois luokasta.

Ruokailu sivukoulussa sujuu melkein hyvin, mutta matkalla välitunnille Hussein livahtaa liikuntasaliin. Marge on onneksi ehtiny pistää vastuullaan olleen tokaluokkalaisen insuliinin ja lähtee juoksemaan Husseinin perään. Poika ehtii siitä huolimatta edetä hyvän matkaa köyttä pitkin salin kattorakenteisiin. Marge ei ole kavunnut köyttä pitkään aikaan, edellisen kerran Neuvosto-Virossa, mutta jaksaa yhä kiivetä lihasvoimin kymmenen metriä. Hussein hämmästyy niin, että laskeutuu kiltisti alas. Opettaja, jonka vastuulla

lapsi oikeastaan on, jää autuaan tietämättömäksi tapahtuneesta kävellessään kiireellä jumppasalin ohi opettajanhuoneen kahvinkeittimelle.

Sellaisia nämä ovat, Marge ajattelee itsekseen, eivät kestä. Hänestä mies suhtautuu lapsiin aivan kuten alibudjetoitu koulujärjestelmäkin ja katsoo heitä kuin Uffin euron päiviä päällimmäisenä mielessään halpa hinta, eivätkä yksilön mahdollisuudet hyvinvointiin.

Kuin sanattomasta sopimuksesta opettaja ja Marge palaavat kahvimukeineen tyhjään luokkaan hyvissä ajoin ennen seuraavan tunnin alkua. Marge kaivaa salapiilostaan muoviluvahalaatikoiden takaa levyn tummaa Kalev-kirsikkasuklaata. Yksi pala ei riitä, vaan nainen halkaisee molemmille omat rivit.

Margen yllätykseksi opettaja on virallisesti pätevä. Sitäkin yllättävämpää on, että mies kertoo jatkavansa luokalla koko lukuvuoden.

– Kertoivatko he sinulle, että lapsilla on H O J K S -keskustelut käymättä?

– Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevat suunnitelmat? Milläs aikataululla niiden tulisi olla valmiit?

– Rehtorin meilin mukaan ennen syyslomalle lähtöä.

– Sehän on aivan hullua. Muutama hassu viikko. Eihän siinä ajassa ehdi edes oppia heidän nimiään.

Marge hymyilee ilottomasti.

– Kaikista vaikeinta on saada vanhemmat tänne koululle. Viime vuonna vanhempainiltaan saapui vain yksi äiti ja yksi isovelji.

– Kaksi, opettaja tuhahtaa. – Onhan se jotakin.

– Tulkkivälityksen numero löytyy työpuhelimestasi. Muista hyväksyttää anomus rehtorilla.

– Eikö oikeus tulkkaukseen ole lakisääteinen?

– Aivan kuten byrokratiakin, Marge vastaa.

– En minä ole missään aiemmin kuullut, että se olisi näin han-
kalaksi tehty.

– Meillä on hyvin tarkka rehtori. Tulet pian huomaamaan, että
paperilla asiat ovat viimeisen päälle.

– Viimeisen päälle varmistettu, etteivät estä hänen urakehitys-
tään?

– Sinähän se ammattilainen olet!

– Onhan näitä kouluja tullut nähtyä.

– Rehtorimme välttelee todellisuuden kohtaamista ja konflik-
teja, koska tähtää käsittääkseni poliitikoksi.

– Aivan niin. Kuinka moni vanhemmista tarvitsee tulkin?
opettaja varmistaa.

– Kuusi, Marge laskeskelee.

– Ja lapsetko eivät osaa sen vertaa tulkata?

– Meidän pojat tulkkaa todella hienosti. Ihan mitä päähän
pälkähtää!

Opettaja avaa neonvihreän A 4 -kokoisen kalenterin, jonka on
saanut oppimateriaalikustantamolta viinerin kylkiäisenä.

– Minulla on tässä vielä se kuukauden koeaika. Ennen sitä en
missään nimessä ala säätämään kuin korkeintaan muutaman.

– Olen ollut avustajana tällä luokalla ykkösestä asti. Osa lapsista
on tullut startin kautta, mutta nykyisten vitosten kanssa aloitin,
Marge pohjustaa. – Andekin oli silloin vasta kuusivuotias. Voitko
kuvitella, miten pieni?

Nainen puhuu oppilaista kuin olisi itse synnyttänyt heidät
ja jatkaa muuttaneensa miehensä kanssa Suomeen Viron maa-
seudulta heidän nuorimman poikansa lähdettyä opiskelemaan
kymmenisen vuotta sitten.

– Meidän kolme aikuista lastamme asuvat Tallinnassa ja meillä
on Virossa mökki, jossa käymme aina tilaisuuden tullen. Asumme
ihan tuossa koulun vieressä, mutta pidän kyllä huolen, etteivät
oppilaat tiedä missä.

Saarivuoren peruskoulussa työskentelee Margen lisäksi kaksikymmentä muuta koulunkäyntiavustajaa. Heistä viidellä on virka, ja loput roikkuvat kaupungin sijaispalvelun löysässä hirressä ja ilmoittautuvat työttömyyskortistoon joka kesä ja arkipyhä, vailla etenemis-, aikuiskoulutus- tai vuorotteluvapaamahdollisuuksia. Vakituksilla työntekijöillä on lomien lisäksi täydet viikkotunnit, jolloin työstä saatu palkka riittää turvaamaan jonkinmoisen elintason, mutta Margen työviikko on 26-tuntinen, minkä takia palkka jää tuhannen euron korville. Tästä johtuen hän joutuu toimimaan iltaisin ja viikonloppuisin hotellisiivoojana. Kaupunki säästää menettelyllä viivan alta toiselle. Päätöksenteko on etäytetty käytännön ymmärryksestä. Virolaisen sanonnan mukaan: kala alkaa mädäntyä päästään.

– Pakko kysyä, kun olen tietoinen koulunkäyntiavustajien palkkaluokasta: mikä saa sinut jaksamaan tätä sirkushelvettiä?

– Minulle on tärkeää, että lapsilla on täällä edes yksi aikuinen, johon luottaa. Heidän oma opettajansa on ollut jo kahdella vanhempainvapaalla peräjälkeen ja ilmoittanut aina puolen vuoden välein jatkavansa milloin mitäkin lakisääteistä vapaata. Lomien ajaksi hän on tietysti aina palannut takaisin, mutta nyt elokuussa hän vihdoin irtisanoutui ja muutti sikafarmariksi Portugaliiin. Emme ole koskaan tavanneet.

– Minun pestini on tosiaan heinäkuun loppuun, opettaja sanoo. Hän jatkaa olleensa intissäkin alikersantti ja uskoo kitkuttavansa viranhoidomääräyksensä loppuun asti.

Marge kertoo nauhoittaneensa luokassa videopätkän ja vie neensä sen rehtorille, jotta tällä olisi edes löyhä käsitys siitä miksi viransijaisuudet eivät kestä.

– Eihän lapsia saa kuvata ilman huoltajan lupaa, mies hämmastelee.

– Tiedän, mutta luokkamme oli kriisiytynyt ja siinä vaiheessa pelkäsin jo omankin henkeni edestä, eikä rehtori ollut astunut tänne jalallakaan.

- Mitä hän sanoi tallenteesta?
- Ei suostunut edes katsomaan ja laittoi minut tuhoamaan sen.
- Oikein.
- Sitä on vain vaikeaa hahmottaa, kun kaikki ympärillä on väärin.

Opettaja vaihtaa puheenaihetta.

- Totuuden nimissä näistä osahan on kuulemani perusteella sairaalakoulukunnossa.

Marge valistaa integraatiosta Saarivuoressa: Jokaiseen tavalliseenkin luokkaan on sullottu vähintään viisitoista erityisen tuen oppilasta. Ongelma on, ettei erityisluokkapaikkojen määrää ole päätetty tuen tarpeen vaan ylhäältä tulleiden kiintiöiden perusteella. Erityislapset pääsevät pienryhmiin ja tuetuille erityisluokille sitä mukaa kun paikkoja vapautuu, mutta resursointi on kuin keitetyn lampaan päästä, eli ihan mitä sattuu. Varsinkin Saarivuoren kaltaisilla alueilla, jotka kärsivät epäreilusta asuntopolitiikasta, jossa aikuisväestön matalaa koulutustasoa kompensoidaan huomattavalla määrällä työttömiä, yksinhuoltajaperheitä, sotaa paenneita maahanmuuttajia sekä toimeentulotuki- ja korvaushoitoasiakkaita.

- Jos ja kun oppilas vihdoin saa paikan meidän pienryhmästä, on hän useimmiten jo menettänyt luottamuksen koulunkäyntiin ja joutunut niin syvälle negatiiviseen kierteeseen, ettei minkään sortin kuntoutuminen ole yleensä enää mahdollista.

- Tuleehan tänne sitä positiivisen diskriminaation rahoitusta, opettaja toppuuttelee.

- Se vastaa vain noin prosenttia koulutuksen kokonaismenoista eikä kata hitustakaan toimenpiteistä, joita täällä tarvittaisiin. Tulisivat poliitikot kerrankin vierailemaan tänne niiden lippulaivakoulujen sijaan ja mieluiten ilmoittamatta. En haluaisi mitään yhtä paljon kuin että opetusministeri ja virkamiehet näkisivät puukotetut kalusteet aulaissa ja huumepiikit pihalla viikonlopun jäljiltä.

Mitähän tosiaan tuumaisivat, mies miettii. Ikkunoiden kananmunakuorrutuksestakaan ei puutu enää kuin pavut ja pekoni.

– Missä olit aiemmin? Marge tiedustelee.

– Olen ollut viime vuodet keskustan eri kouluissa. Onhan sielläkin erityisluokkia, mutta eivät ne ole aina edes täysiä ja enimmäkseen niissä on lapsia, joilla on haasteita oppimisen, ei ihmisiksi olemisen kanssa.

– Tarkoitatko, että ongelmat ovat lapsilähtöisiä vai että Eiran koulut kukitettuihin puistoihin ovat paremmin rahoitettuja?

Opettaja selittää rakenteellisten epäkohtien toteutuvan välillä toisin päin.

– On selvää, että kun vanhempainyhdistys, joka koostuu lähinnä kunnallisista päättäjistä ja mielipidevaikuttajista, lähtee kampanjoimaan lastensa koulun sisäilmaongelmista, niin näiden lähiökoulujen remontointitarpeet siirtyvät automaattisesti ”kiireellisempien” tapausten edestä. Samaa budjettikakkuahan kaikki syövät. Ja ne keillä on vipuvartta painostukseen voivat vetää kultalusikoillaan tuoreet marjat ja kinuskit kakun päältä. Tasa-arvoa voi sitten toteuttaa turvallisesti sosiaalisessa mediassa, Unicef-kävelyllä tai jollakin muulla todellisuudesta vieraantuneella tavalla. Ja mukavimmin se käy tietysti postinumeroalueilla, jotka eivät koostu kaupungin vuokratämpistä.

– Intersektionaalinen elitismi, Marge pihahaa ja näyttää kananlihalle nousseita käsikarvojaan. – Mutta on meillä täällä Saari-vooreissa hienojakin hetkiä päivittäin! hän puolustaa. – Koskaan en ole aiemmissa ammateissani saanut nauraa yhtä paljon. Nämä lapset ovat niin täynnä elämää. Minulla oli aiemmin Virossa kioski, mutta koulutukseltani olen agrologi. Se kävi kuitenkin tylsäksi. Kasvit ovat pidemmän päälle melko pitkästyttäviä.

Suklaanpalat on syöty. Marge lohduttaa, että opettaja tulee kiintymään joka ikiseen oppilaaseensa, jos vain pääsee ylitse alkujärkytyksestään.

– Rohkenen epäillä!

Mies jatkaa ääntään hiljentäen, ettei varsinaisesti välitä lapsista.

– Flaksaa tarpeeksi hyvin ilman mitään ”pitää mennä kotiin laittamaan lapsille iltapalaa” -pisteitä. Ja vakavammaksi äityvät suhteeni saan torpattua vasektomiallani.

Marge on yllättynyt.

– Ai vasektomia? Ihanko tosissaan?

– Jep.

Opettaja oikaisee ryhtinsä.

– Siihen kaatui kaksi viimeistä liittoani. Hommasin sen itselleni 30-vuotislahjaksi. En pysty uskomaan mihinkään obladibladaahan, vaikka ensimmäisen vaimoni kanssa olisin varmasti edelleen, jos hän ei olisi menehtynyt rintasyöpään. Häntä vaivasi vakava endometriooosi eikä hän kyennyt saamaan lapsia, täydellinen nainen!

– Osanottoni.

– Kiitos. Siitä on jo viisitoista vuotta ja kaksi uutta yritystä.

Opettajan erikoinen kyky puhua kumppaninsa kuolemasta kuin katovuodesta ihmetyttää Margea. Hän arvostaa suoruutta, mutta miehen kylmävässä tavassa kohdata elämän suuret surut on jotakin äärimmäisen pelottavaa.

– Sopiiko kysyä, miksi valitsit opettajan ammatin jos et kerran edes pidä lapsista?

– Samat klassiset 165 syytä kuin kaikilla muillakin: vapaapäivien määrä. Ja jokseenkin rutiinillahan tämä jo menee.

Margesta tuntuu, ettei opettaja paljasta aivan kaikkea. Tarkka-korvainen nainen huomaa, että miehen ääni särkyy tämän puhuessa rutiinista. Hän sitoutuu mielessään seuraamaan uutta työtoveriaan kuin juonivetoista romaania, joka kuorii itsensä kerros kerrokselta keräkaalin tapaan ja paljastaa kirjoittajansa todellisen arvomaailman vasta viimeisellä lehdellään.

– Jos tää on se meidän lottovoitto,
ni show me the money!

Mies saa viranhoitomääräyksen Saarivuoren peruskoulun 4–5F-erityisluokalle. Luokassa oppijat ovat vaihtuneet tiuhaan: kymmenen oppilaan pienryhmässä tuntuu olevan vähintäänkin puolet liikaa. Kahvitauot kuluvat sosiaaliviranomaisille soitellessa, toisella linjalla koputtaa poliisi ja taustalla heiluu lapsen perhosveitsi The Knife Game Songin tahtiin. Viikkojen kuluessa kaaoksen keskeltä alkaa kuitenkin hahmottua iloa ja kauneutta sekä kokonaiskuva, jossa erityislahjojensa hallitsemista opettelevat pienet supersankarit ovat kaikkea muuta kuin syypäitä omaan käytökseensä.

Ihmeperhe on välitön, vallaton ja valloittava romaani erityisluokan arjesta, moninaistuvasta koulumaailmasta ja eriarvoistavan asunto-politiikan seurauksista. Se ruotii Suomen tasa-arvoisena pidettyä koululaitosta ja kysyy, kuka on ensisijaisesti vastuussa lasten tulevaisuudesta yhteiskunnan jäsenenä.

9 789520 435561

www.tammi.fi

84.2

ISBN 978-952-04-3556-1